

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף צו

(בעמוד הקודם)

הגמרא מבארת כיצד הברייתות דרשו מהפסוקים שצריך רק את שעת השאלה ולא את שעת האונס.

אביי סבר לה כרבי יאשיה: לעיל (צד, ב) נחלקו רבי יאשיה ורבי יונתן האם כאשר כותבת התורה שני דברים וכיניהם אות ו' החיבור, צריך שיהיו שניהם יחד לענין האמור בהם. כך סובר רבי יאשיה. ואילו רבי יונתן חולק על רבי יאשיה, וסובר שכאשר כתבה התורה שני דברים וכיניהם אות ו' החיבור, לא צריך שיהיו שניהם ביחד. אביי דורש את הפסוקים שנאמרו בשאל כרבי יאשיה. ואילו רבא דורש אותם כרבי יונתן. והגמרא מבארת.

אביי סבר לה כרבי יאשיה, ומתרץ לקראי כרבי יאשיה: כתוב בתורה "וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם יִרְעֶהוּ וְנִשְׁבַּר אוּ מֵת בְּעָלָיו אִין עֵמוּ שְׁלָם וְשְׁלָם". השאילה והאונס מחוברים על ידי אות ו' החיבור של המילה "ונשבר". לדעת רבי יאשיה, מה שנאמר עליהם - נאמר על שניהם ביחד.

וכתוב אחר כך "בְּעָלָיו אִין עֵמוּ שְׁלָם וְשְׁלָם", ויש להבין כך, התורה מחייבת דוקא כשבעליו אין עמו, לא בזמן השאלה ולא בזמן האונס, אבל אם היה עמו באחד מהם ולא היה עמו בשני הוא פטור. ומצד שני, אחר כך כתוב "אִם בְּעָלָיו עֵמוּ לֹא יִשְׁלָם", וגם הפסוק הזה מתייחס לשאלה והאונס ביחד. ויש להבינו כך, התורה פוטרת דוקא אם היה עימו בשניהם, אבל אם היה באחד מהם חייב. ונמצא שיש סתירה בין הפסוקים!

לומר לך: אלא כך מתורצת הסתירה. פעמים שהיה באחד מהם והוא חייב, ופעמים שהוא פטור. היה עמו בשעת שאילה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה והוא פטור. היה עמו בשעת שבורה ומתה הוא חייב, וצריך להיות עמו בשעת

שאילה ואז נפטר. (לקמן הגמרא תבאר, מה הטעם לקבוע את שעת השאלה לשעת הפטור).

רבא סבר לה כרבי יונתן, ומתרץ לקראי כרבי יונתן: כתוב בתורה "וכי ישאל איש מעם רעהו ונשכר או מת כעליו אין עמו שלם ושלם". ולדעת רבי יונתן, מה שנאמר על זה אחר כך יכול להתפרש או על השאלה או על האונס. וכתוב "אם כעליו עמו לא ישלם", משמע שהיה בשניהם והתורה פוטרת אותו, ומשמע גם שכשהיה רק באחד מהזמנים הוא פטור.

ומצד שני כתוב "כעליו אין עמו שלם ושלם", משמע שכשהוא לא היה בשני הזמנים הוא חייב, ומשמע גם שכשהוא לא היה באחד מהזמנים הוא חייב. ונמצא שיש סתירה בין הפסוקים!

לומר לך: וכך מתורצת הסתירה - היה עמו בשעת שאילה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה. היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך להיות עמו בשעת שאילה. נמצא, שהן לאב"י והן לרבא, קיימת אותה סתירה, ומתרצים אותה באותו תירוץ. אלא שלדעת אב"י, מהפסוק שכתוב בו חיוב, משמע לפטור באחד מהם, ומהפסוק שפוטור משמע לחייב באחד מהם. ולדעת רבא הפסוק שמחייב, מחייב באחד מהם, והפסוק שפוטור, פוטור באחד מהם.

קושיא: **איפוך אנא:** מנין לנו ששעת השאלה היא הקובעת את הפטור, ולא שעת האונס?

תירוץ: **מסתברא שאלה עדיפא:** להחשב כשעה הקובעת, משום שהוא מביא אותה לרשותו ומקבל על עצמו אחריות עליה. וראוי ללכת אחרי השעה המחייבת אותו.

קושיא: **אדרבה, שבורה ומתה עדיפא, שכן חייב באונסין:** והרי זוהי השעה המחייבת אותו.

תירוץ: **אי לא שאלה והתחייב באחריותה, שבורה ומתה מאי עביד:** אם לא שהוא היה שואל אותה, איזו משמעות היתה לשבורה ומתה? כי הרי הוא לא מתחייב באונסין אלא רק בגלל ששאל אותה וקיבל על עצמו אחריות.

קושיא: ואי לאו שבורה ומתה שאלה מאי עביד: אם לא השבורה והמתה שגורמות לו להתחייב בפועל, הרי השאלה אינה גורמת לו להתחייב למעשה, וללא האונס אין כל משמעות לקבלת האחריות.

תירוץ: אפילו הכי שאלה עדיפא: שכן משעת שאלה חייב השואל במזונותיה, וכיון שאז מתחייב בפועל במזונות מלבד מה שמתחייב באחריותה, יש להכריע ששעת השאלה היא הקובעת.

תירוץ נוסף: רב אשי אמר: "וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ושלם". ולא כתוב וכי ישאל איש 'מרעהו'. התורה מדגישה "מעם רעהו" ללמד שמפני ששאל את השייך לרעהו ולא רעהו עמו לכן הוא חייב לשלם. אבל אם רעהו עמו הוא פטור. מוכח שזמן השאלה הוא הפוטר.

קושיא: אי הכי: מדוע צריך לכתוב שאם "בעליו אין עמו שלם ושלם", וש"אם בעליו עמו לא ישלם"? הרי אפשר ללמוד דין 'בעליו עמו' מלשון "מעם רעהו".

תירוץ: אי לאו הנך: אם לא הפסוקים שכתוב בהם במפורש דין בעלים, לא היינו יכולים להוציא חידוש זה מלשון "מעם רעהו". כי היינו אומרים שכך דרך לשון התורה.

*

בעי רמי בר חמא שאלה לרבעה: שאל בהמה בכדי 'לרבע' אותה למשכב בהמה (באיסור), האם הוא חייב באונסין? הספק - האם דוקא מי ששואל חפץ כדרך ששואלים בני אדם חייב, ואילו לרביעה אין דרכם של אנשים לשאול, ולכן הוא פטור. או שהטעם ששואל חייב באונסין בגלל 'שכל הנאה שלו', וגם כאן הוא נהנה מההשאלה.

שאלה ליראות בה מהו: שאל בהמה בשביל להראות בעיני בני אדם עשיר וחשוב, ובכך יספקו לו סחורה בהקפה ויסמכו עליו שישלם לאחר מכן. האם הוא חייב באונסין? הספק - האם צריך שהחפץ המושאל יהיה שווה ממון ואכן הוא שווה ממון ולכן חייב, או שצריך שלשואל תהיה הנאה מהממון עצמו שהוא שואל, וכאן אין לו הנאה מגוף הבהמה, אלא יש לו הנאה עקיפה מכך שהוא נראה עשיר. ולכן הוא יהיה פטור.

שאלה לעשות בה פחות מפרוטה מהו: שאל בהמה בשביל לעשות איתה מלאכה בשווי פחות מפרוטה. האם חייב באונסין בגלל שהוא שאל 'ממון' מחבירו ונהנה מההשתמשות בגוף הממון (כלומר מהבהמה עצמה). או שהוא פטור, בגלל שהנאה פחות משוה פרוטה אינה נחשבת כלום, ונמצא שהוא לא נהנה מהממון.

שאל שתי פרות לעשות בהן פרוטה מהו: שאל שתי בהמות כדי לעשות משתיהן ביחד שווי של פרוטה אחת. האם הולכים אחר השואל והמשאיל, כלומר יש כאן 'השאלה' ששווה פרוטה, ולכן הוא חייב באונסין. או שהולכים אחר הבהמות עצמן, ומכיון שכל אחת ואחת נותנת לו רק שווי של פחות מפרוטה, אין כאן 'השאלה', והוא פטור מאונסין.

שאל משותפין ונשאל לו אחד מהן מהו: שאל בהמה אחת השייכת לשני שותפין ושניהם הסכימו לו, ובנוסף שאל מאחד מהם שיבוא לעשות לו מלאכה. וקרה אונס לבהמה והיא מתה. האם הוא פטור על החצי של השותף שבא לעשות לו מלאכה, כי לגביו יש כאן 'בעליו עימו'. או שהוא חייב לשלם על כל הבהמה, כי הפטור של 'בעליו עימו' צריך להיות על כל הבהמה, ואילו כאן רק חצי מהבעלים נשאל על חצי מהבהמה.

שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהן מהו: מקרה הפוך. שני שותפין ששאלו ביחד פרה מאדם אחד, והאדם הזה הסכים להישאל לאחד מהן לעשות לו מלאכה (את מלאכתו הפרטית שאינה חלק מהשותפות). האם השותף האחד שהבעלים עשה לו מלאכה, נפטר מלשלם, בגלל שהבעלים היו איתו. או שדוקא אם הבעלים נשאל לכל 'ההשאלה' כלומר לשני השותפים, הם נפטרים. אבל כאן שהוא נשאל רק לחצי מההשאלה, דהיינו לשותף אחד, אין כאן פטור של 'בעליו עימו', ושניהם חייבים לשלם.

שאל מהאשה ונשאל בעלה, אשה ששאלה ונשאל לבעל מהו: מה הדין שאל מאישה בהמה של נכסי מלוג שלה (- נכסים שהאשה מכניסה בחתונה, שהקרן שלה והבעל אוכל את הפירות), ובנוסף שאל גם את בעלה של האשה שיעשה לו מלאכה. ומה הדין להיפך, אשה ששאלה בהמה בשביל לחרוש את קרקע הנכסי מלוג שלה, ובעל הבהמה נשאל לבעלה של האשה לעשות מלאכתו של הבעל. האם יש כאן 'בעליו עימו' או לא? הספק - האם ה'קנין פירות' שיש לבעל בנכסי מלוג של אשתו נחשב כ'קנין הגוף', ואם כן הוא נחשב לבעלים של הנכסים הללו.

וממילא אם הוא נשאל למלאכה הרי זה 'בעליו עימו', וכן אם נשאלו לו למלאכה הרי זה 'בעליו עימו', ובכזה מקרה נפטר השואל מלשלם. או שקנין פירות אינו כקנין הגוף, וממילא הוא לא בעלים והוא לא יכול להישאל וכן אי אפשר להישאל לו.

אמר ליה רבינא לרב אשי האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי מהו: המשאיל שלח שליח שימסור את הבהמה בהשאלה לאדם אחר, וכן מינה גם את השליח שישאל למלאכה לשואל. האם יש כאן פטור של 'בעליו עימו' או לא. הספק - האם צריך דוקא את הבעלים עצמם וכאן זה אדם אחר, או מכיון ש'שלוחו של אדם כמותו' נחשב כאילו הבעלים עצמם נשאלו למלאכה!

א"ל רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי: השאלה על 'בעל' בנכסי מלוג של אשתו האם קנין פירות כקנין הגוף - תלויה במחלוקת ר' יוחנן ור"ל. והשאלה על 'שליח' האם הוא נחשב 'בעליו עימו' - תלויה במחלוקת ר' יונתן ור' יאשיה. והוא מבאר דבריו.

בעל פלוגתא דר' יוחנן ור"ל - דאיתמר המוכר שדהו לחבירו לפירות וכו': המוכר את שדהו רק בשביל גידול הפירות אבל הקרקע נשארת למוכר [יש להעיר שמדובר בזמן הזה שאין היובל נוהג, כי בזמן שהיובל נוהג בכל מקרה כל מכירת קרקע היא רק מכירה לפירות], הקונה צריך להביא את הביכורים. אבל נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם הוא גם יכול לומר את פרשת הביכורים או לא. שורש המחלוקת - האם 'קנין פירות' נחשב כמו 'קנין הגוף' (גוף הקרקע) ואם כן המביא יכול לומר "הנה הַבְּאֲתִי אֶת רְאֵשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִתְּנָה לִי ה'", או שאין זה כ'קנין הגוף' ואם כן הוא לא יכול לומר שזו האדמה שה' נתן לו, כי היא לא שלו.

שליח פלוגתא דר' יונתן ור' יאשיה - דתניא האומר לאפוטרופוס וכו': בעל שרצה ללכת לחו"ל ומינה אפוטרופוס על נסיו שיפרנס את אשתו וילדיו, ואמר לו שיפר במקומו את כל נדרים שאשתו תנדור מעכשיו עד שהוא יחזור. לדעת רבי יאשיה בעל לא יכול לעשות שליח להפר את נדרי אשתו, כנלמד מהפסוק "אִישָׁה יְקִימוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ" מכך שהתורה כותבת פעמיים 'אישה' (= בעלה של האישה) משמע שדוקא הבעל יכול להפר. אבל לדעת רבי יונתן הוא יכול לעשות שליח להפרה כמו בכל דיני התורה ששלוחו של אדם כמותו.

כמו שנחלקו לגבי שליחות להפרת נדרים, כך גם לגבי שליחות להישאל למשאל. לדעת רבי יאשיה בעל הבהמה לא יכול לעשות שליח להישאל במקומו, כי גם כאן יש לימוד מיוחד של "בְּעֵלְיוֹ" שני פעמים, ללמד שדוקא הבעלים עצמו ולא שליח (תוס'), ולדעת רבי יונתן גם כאן שלוחו של אדם כמותו.

א"ל רב עיליש לרבא - האומר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו וכו': וכאן יש להסתפק למאן דאמר שלוחו של אדם כמותו וכן למאן דאמר שלוחו של אדם אינו כמותו. למ"ד שלוחו של אדם כמותו - יש להסתפק האם דוקא האומר לשלוחו היהודי, השליח נחשב כמותו, וזאת בגלל שדין שליחות לומדים מהפסוק בתרומה "כִּן תְּרִימוּ גַם אִתְּם" לרבות שלוחכם. ולכן דוקא שליח הדומה למשלח דהיינו שהוא 'בר מצוה' כלומר חייב במצוות נעשה כמותו, אבל עבד שאינו חייב במצוות אינו כמו אדונו.

או דלמא אפי' למ"ד אין שלוחו של אדם כמותו: וכן יש להתספק למ"ד שאין שלוחו של אדם כמותו - האם כל זה דוקא בכל אדם, אבל עבד נחשב כאדונו בגלל ש"ד עבד כיד רבו'.

*

בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו שואל הוי או שוכר הוי: בעל המשתמש בבהמה שהיא 'נכסי מלוג' של אשתו (שהקרן שייכת לה והבעל מקבל את הפירות, ובבהמה היינו השימוש בבהמה לעשיית מלאכה וכדו'). האם הבעל נחשב כ'שואל' ואם כן הוא מתחייב באונסין לשלם לאשתו, או שהוא נחשב כ'שוכר' הפטור באונסין?

אמר רבא לפום חורפא שבשתא: מרוב החריפות של רמי בר חמא הוא השתכש ושאל שאלה לא נכונה (מרוב המהירות הוא לא עיין יפה בשאלה רש"י בערובין). כי ממה נפשך, אם הוא נחשב לשואל - הרי ברגע שהוא התחתן עם אשתו היא נשאלת לו לעשות לו מלאכות ואם כן זו 'שאלה בבעלים' והוא פטור באונסין. ואם הוא נחשב כשוכר - הרי זו 'שכירות בבעלים' ואז הוא פטור אפילו על גניבה ואבידה!

אלא כי קמיבעיא ליה לרמי בר חמא דאגר מינה: אלא בהכרח שהספק של רמי בר חמא הוא במקרה שהבעל שכר מהאשה פרה ולאחר מכן התחתן איתה.

והספק - האם ברגע שהוא התחתן הוא נעשה שואל על הבהמה ואז זו 'שאלה בבעלים', והיא מפקיעה את 'השכירות שלא בבעלים' שהיתה קודם לחתונה. ואם כן הוא פטור באונסים מהחתונה ואילך. או שהבעל נחשב לשוכר, ואם כן השכירות ממשיכה כמו שהיתה קודם לחתונה. (ואז הוא יתחייב בגניבה ואבידה).

קושיא: **ומאי שנא:** ומה ההבדל בין המקרים? כמו שאם הוא שואל, ההשאלה בבעלים מפקיעה את השכירות שהיתה קודם לחתונה. כך גם אם הוא נחשב לשוכר, השכירות בבעלים מפקיעה את השכירות שלא בבעלים שקודם החתונה.

אלא כי קא מיבעיא לרמי בר חמא כגון דאגרא איהי: אלא הספק של רמי בר חמא במקרה שהאשה שכרה פרה ולאחר מכן התחתנה, והבעל השתמש בפרה והיא מתה לו באונס. האם הוא נחשב שואל או שוכר.

דהיינו, נחלקו רבנן ורבי יוסי בשוכר פרה מחבירו ולאחר מכן השאילה לאחר, והפרה מתה אצל השואל באונס. לדעת רבנן השוכר נשבע לבעלים שהבהמה מתה כדרכה והוא פטור משום שהוא פטור באונסין, ואילו השואל משלם לשוכר כי הוא חייב באונסין. לדעת רבי יוסי השואל משלם לבעל הפרה.

לדעת רבנן אין מה להסתפק. כי גם אם הבעל נחשב שואל, הרי מכיון שהוא נחשב שואל מהאשה אם כן זו 'שאלה בבעלים' והוא פטור. אבל לדעת רבי יוסי הסובר שהבעל נחשב שואל מבעל הפרה, יש להסתפק האם הוא נחשב שואל ואם כן הוא חייב באונסין, או שהוא נחשב לשוכר ואז הוא פטור. והסיבה שהוא נחשב שוכר, בגלל שחכמים תקנו לבעל שיאכל פירות ובתמורה הוא יתחייב לפדות את אשתו אם תיפול בשבי. נמצא שהוא משלם על השימוש בפרה כשוכר.

תשובה: **אמר רבא בעל לא שואל הוי וכו':** הבעל אינו נחשב לא שואל ולא שוכר, אלא 'קונה'. ודבר זה אנו לומדים מדברי רבי יוסי בר חנינא.

דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו: אישה שמכרה את 'הקרן' של 'נכסי מלוג' כלומר את הקרקע (אבל את הפירות אינה יכולה למכור כי הם שייכים לבעלה), ולאחר מכן מתה, בעלה מוציא את הקרקע מיד הקונים. כי רבנן תקנו שבנישואין הבעל נהיה 'הקונה ראשון' של הנכסים, וממילא הקונים שבאו אחריו לא קנו כלום כי הקרקע כבר קנייה לקונה הראשון, והוא מוציא אותם מידיהם לאחר מות אשתו.

*

בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו מי מעל: בעל שאשתו קבלה בירושה נכסים מבית אביה, ובתוך הירושה היה גם כסף של 'הקדש' והבעל לא יודע על כך. הדין הוא שהמוציא 'הקדש' לחולין הרי זו מעילה. (והמועל בשוגג חייב קרן, תוספת חומש, וקרובן אשם). חכמים תקנו לבעל שהוא זוכה בנכסי מלוג של אשתו לנהל אותם ולאכול את פירותיהם (והקרן שייכת לה). אם כן ברגע שהאשה יורשת את הנכסים, הבעל נעשה אחראי עליהם, ובאותו רגע הם יוצאים לחולין, אפילו שהבעל עוד לא נגע בכסף! כי עצם נתינת ההקדש לרשותו של בן אדם, היא הוצאה לחולין, וזו היא מעילה.

השאלה היא מי מעל כאן בהקדש? האם הבעל - בגלל שהוא עשה את עיקר 'המעשה' דהיינו שהתחתן עם האישה הזו ועל ידי זה הוא זכה בכסף של הקדש. או שהאשה מעלה - בגלל שהיא עשתה את עיקר המעשה בכך שהתחתנה איתו. או שבית דין מעלו (והכוונה לבית דין שבאותו הדור שעל ידיהם נוהגים התקנות של חז"ל, רש"י) - בגלל שהם עשו את עיקר המעשה בכך שתקנו לבעל שיזכה במעות של נכסי מלוג. (תוס').

אמר רבא מאן לימעול: מי ימעול? אם נאמר הבעל - הרי רק בנכסים של היתר הוא מעוניין לזכות, ולא בנכסים של איסור. ואם כן הוא לא זוכה במעות של הקדש הללו, וממילא הם לא יצאו לחולין והוא לא מעל בהם.

תימעול איהי: ואם נאמר האשה - גם היא לא מעוניינת לזכות בירושה של נכסי איסור.

נימעלו בית דין: ואם נאמר שבית דין ימעלו - כל מה שבית דין עשו תקנה שהבעל יזכה בנכסי מלוג זה רק במקרה של היתר, ולא במקרה של איסור.

אלא אמר רבא: ולכן אומר רבא עד שהבעל לא נוגע בכסף אף אחד לא מועל בו. אבל ברגע שהבעל מוציא את הכסף לחולין ומשתמש בו, הוא מועל בו. וכמו כל אדם שמשמש במעות הקדש לחולין שהוא מועל בהם.

*

איבעיא להו כחש בשר מחמת מלאכה מאי: כחש בשרה של הבהמה מחמת המלאכה שהשתמש בה השואל ונעשית רזה, האם השואל חייב לשלם על כך?

אמר ליה ההוא מרבנן וכו': מדברין משמע שאם הבהמה מתה מחמת המלאכה, ברור לך שחייב השואל לשלם על כך, ואתה מסתפק בהוכחשה. (כי אם במתה מחמת מלאכה פטור, קל וחומר שאם רק הוכחשה פטור). אך הרי השואל יכול לטעון למשאיל 'לא שאלתי את הבהמה בשביל להעמיד אותה ב'כילתא' (= בתוך וילון)'. כלומר שאלתי אותה בשביל להשתמש בה, ולכן אני פטור אם היא הוכחשה. **אלא אמר רבא:** לא רק שאם הוכחשה הוא פטור, אלא אפילו אם היא מתה מחמת מלאכה הוא פטור. מהטעם הנ"ל.

*

ההוא גברא דשאל נרגא מחבריה: מעשה באדם ששאל גרזן מחבירו, ותוך כדי שימוש נשבר הגרזן. הוא בא לפני רבא, אמר לו רבא 'לך תביא עדים שלא שינית מההתנהגות הנורמלית בשימוש בגרזן, ולא פשעת בשימוש בגרזן שלא כרגיל, ותיפטר מלשלם'. (ריטב"א).

שאלה: **ואי ליכא סהדי מאי:** ואם הוא לא יביא עדים, איך הוא ישלם?

תשובה: **ת"ש דהוא גברא דשאל נרגא:** מעשה באדם ששאל גרזן מחבירו והשתמש בו שלא כרגיל, ורב פסק לו שישלם גרזן חדש. אמרו רב כהנא ורב אסי לרב - האם כך הדין? והרי הדין הוא שהמזיק בהמה של חבירו נותן לו את הנבילה ומוסיף עליה כסף עד השווי של בהמה חדשה. ואם כן גם כאן יחזיר השואל את שברי הגרזן למשאיל ויוסיף לו כסף עד שווי גרזן חדש. ורב שתק והודה לדבריהם. **והלכתא:** הגמרא מציינת שכך הלכה כדברי רב כהנא ורב אסי, שהוא מחזיר את השברים ומשלם את ההפרש.